

LEONARDO BOFF, TEÒLEG

Text: ORIOL CORTACANS / Fotos: SUSANNA SÀEZ

"Opus i Església fan un lligam incestuós"

Leonardo Boff, teòleg incòmode per a l'oficialitat catòlica, reflexiona en aquesta entrevista sobre els nous camins de la teologia de l'alliberament, la pròxima visita del papa a Cuba i les relacions entre església i poder.

És una mena de papa per al sector més progressista de l'església catòlica. Quan parla en espanyol té un deix que recorda força al del cap del Vaticà, però és de les poquíssimes coses que comparteixen. Leonardo Boff és la mala consciència de la cúria romana, perquè el seu compromís amb els pobres és insubornable. Boff, franciscà, és el pensador més important de la teologia de l'alliberament, una opció que camina amb els més desheretats i que el Vaticà sempre ha mirat amb mals ulls. Després d'algunes invectives de Roma, va penjar l'hàbit l'any 1992. Actualment és professor de teologia, ètica i espiritualitat a la Universitat de Rio de Janeiro.

Durant uns quants dies, la Càtedra Ferrater i Mora de la Universitat de Girona ha convidat Leonardo Boff a explicar per què el planeta és "el gran pobre entre els pobres" i a parlar de la connexió entre ecologia i teologia de l'alliberament.

—*Què vol dir conciliar teologia de l'alliberament i ecologia?*

—La teologia de l'alliberament va néixer els anys 60-70 escoltant els crits dels pobres. I la teologia ecològica-alliberadora neix aquests anys 90 escoltant també el crit de la terra. L'evolució ve del fet de veure que la mateixa lògica que explota classes i oprimeix nacions devasta igualment la terra i en saqueja els recursos. Perquè l'alliberament sigui integral ha d'incloure les persones, però també la terra, que ara és víctima d'un procés industrialista sense fre i d'un consumisme irresponsable.

—*I al Brasil són compatibles, per exemple, els inte-*

ressos dels indígenes amb els dels pagesos sense terra o els dels minaires?

—Entendre l'ecologia només des del punt de vista ambientalista és una manera molt reduïda de fer-ho. L'ecologia té una dimensió social i cultural que veu les diferències de les cultures i les formes amb què cadascuna defineix el seu diàleg amb la natura. I és aquí

que ens adonem que l'indígena és extremadament connatural amb els cicles de la natura; un obrer no se'n sent part, de la natura. Són dues cultures diferents, i és per això que cal una labor pedagògica molt important per a ensenyar a contemplar la natura no pas com un dipòsit inert de recursos per a explotar, sinó com una realitat viva, i que l'ésser humà, com a ésser ètic, n'és el responsable. En aquest aprenentatge els indígenes poden ser els nostres mestres.

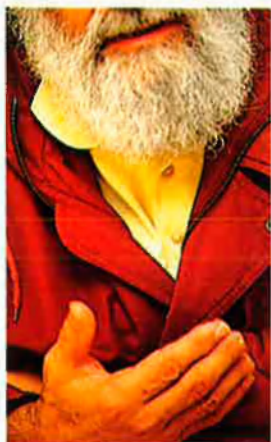
—*Fa uns mesos, en una entrevista a EL TEMPS, el bisbe de Chiapas, Samuel Ruiz, deia que el gran dèficit de l'església a l'Amèrica Llatina era no de haver escoltat els indígenes...*

—Hi estic d'acord, però no solament l'església. La cultura dominant europeoccidental moderna mai no ha escoltat els indígenes ni les cultures diferents de la seva. I l'església, que és part d'aquest

projecte imperial, ha tingut el mateix captivament. Ara cal obrir el camp de diàleg de tothom amb tothom per intercanviar els sabers indígena, popular, obrer, acadèmic, xamànic, màgic, etc. Tot són formes d'apropar-se a la realitat, i tots podem aprendre alguna cosa els uns dels altres. Aquesta és la dimensió més ecològica del saber humà.

"Entendre l'ecologia només des del punt de vista ambientalista és una manera molt reduïda de fer-ho."

"La condició per tal que l'església sigui mundialitzable és que es desoccidentalitzi."

—Algunes voltes s'ha plantejat si els països del nord no haurien de pagar un 'impost verd' perquè els del sud no es desenvolupin a costa del seu medi. Vostè va més enllà d'això, oi?

—Sí, és un problema de consciència, d'entendre l'ecologia no pas com una tècnica de gestió de la natura, sinó d'entendre-la com una actitud diferent, un nou paradigma de relacions, un art de ressituar l'ésser humà dins la natura, i fer de les formes de producció formes més participatives de distribució. En aquest sentit és insuficient de fer una compensació monetària. Tots hem de canviar aquesta relació desigual, perquè, si no, coneixerem el destí dels dinosaures.

—Aquesta aproximació a l'ecologia que planteja des de l'església catòlica, ja l'han feta les altres religions?

—Sí, per exemple el budisme, que en un cert sentit és més ecològic que no el cristianisme. El budisme té dos punts que nosaltres no tenim. De primer com a eix estructurador té la compassió, és a dir, el respecte i la defensa dels qui pateixen, i aquí hi entren homes, animals, arbres... Segonament, és una estratègia mil·lenària de com domesticar el desig de poder, d'on ve tot el patiment, tot el consumisme i tota la prepotència de l'ésser humà. D'això, no n'hem sabut mai els occidentals. El tercer punt és que, la centralitat, no la té el 'jo' sinó el 'nosaltres'. Tot va coordinat, de primer, a nivell comunitari, i és dins d'aquest nivell que se situa la persona. A Occident no és així, l'element principal és l'individu, i la societat és un agregat d'individus.

—Es per això que promou com a nou papa el cardenal Zeng, de Hong Kong, i que hi hagi una desoccidentalització de l'església catòlica?

—Sí, jo crec que la condició perquè l'església sigui mundialitzable és que deixi de ser occidental. És a dir, que deixi de ser imperial, que deixi de tenir un concepte de missió com a conquesta, i que segueixi l'anhel més profund de l'ésser humà i no la seva institucionalitat occidental. Perquè Occident, ja ho deia Garaudy, com més va més esdevé un accident en la història universal. Perquè l'església sigui realment assimilable per les cultures no europees cal que permeti l'assimilació, amb els riscos inevitables que implica. No tothom està obert a incorporar nous elements, i a més la inculturació occidental ha deixat al marge factors fonamentals de la tradició bíblica que no han estat assimilats. Per exemple, el concepte de resurrecció ha estat substituït pel de la immortalitat de l'ànima; el concepte de comunitat no ha estat viscut com una realitat essencial, sinó que s'hi ha introduït el concepte jeràrquic, i la comunitat ha quedat com un afegit. Aquests són dos elements

substancials de la fe cristiana que la síntesi occidental no ha sabut assimilar perquè l'estómac greco-llatí, molt individualista, no li ho permetia.

—Coincideix doncs amb el dominic brasiler Frai Betto, que fa uns anys deia que a l'església catòlica hi ha molt poca gent que llegeixi la Bíblia, i que si ho fa la llegeix d'una manera fonamentalista?

—Sí, molt. Els catòlics, mai no els han animats a llegir la Bíblia, sinó a decorar catecismes. I encara avui no es pot publicar sense explicacions a peu de pàgina, per salvar la dogmàtica catòlica. Això és una vergonya per al sentit adult d'un cristià que ve de la modernitat, de l'escola, de la universitat. És un intent d'infantilitzar els cristians.

—No és una contradicció que l'església sigui mundialitzable i alhora defensar la diversitat de cultures i religions?

—No. Tothom va a favor de la biodiversitat: "com més arbres millor, com més animals millor". Seria ridícul que ningú digués que només l'importen uns animals, per exemple els escarabats, i que la resta ha de desaparèixer. Doncs igual passa amb les religions. S'ha de ser coherent, perquè la diversitat de visions del món va en consonància amb la biodiversitat de la natura, amb la multiplicitat d'energies, amb la immensa complexitat del que és real.

—Aquests dies, després de la visita del papa al Brasil, s'ha comentat que l'església catòlica ha adoptat alguns elements de la teologia de l'alliberament. Això té a veure amb l'auge dels evangelistes i les sectes a Amèrica Llatina en detriment del catolicisme?

—Realment on l'església no ha assimilat la dimensió de comunitats de base, de pastorals socials, de teologia de l'alliberament, en aquests llocs han proliferat les sectes, com

per exemple a Rio de Janeiro, on hi ha un cardenal molt conservador. El motiu pel qual creixen les sectes és la fossilització del discurs conservador, la seva incapacitat de crear ritus i expressions més comprensibles. En canvi, a les comunitats de base l'església d'alliberament ha creat un discurs nou i en aquestes comunitats hi ha molt d'ecumenisme.

D'una altra banda no trobo que proliferin les altres denominacions cristianes; és més, la riquesa de Crist no pot esgotar-se en una sola expressió —que seria la catòlica—. En el mercat religiós hi ha una gran competitivitat i l'església catòlica vol tenir el monopoli del mercat, i això no pot ser. Pel que fa al creixement dels protestants, és un fet que és degut a ells mateixos, que s'han organitzat i s'han sabut adaptar al poble. El que ha de fer l'església catòlica és autocrítica, i no buscar un boc expiatori, perquè, si no, continuarà perdent fidels per ella mateixa.

"La visita del papa a Cuba serà molt important, tant per a ell com per a Cuba. Allà, no hi trobarà ni nens de carrer, ni 'favelas', ni vells demanant caritat. Ahora fortificarà l'església a l'illa, que hi és molt dèbil."

—*Adaptar-se als temps és convocar grans concentracions de joves a París o portar Bob Dylan al congrés eucarístic de Roma, com ha fet el papa aquest estiu?*

—Això és una forma perversa d'adaptació. Un congrés eucarístic serveix per aprofundir en el significat del pa, el pa eucarístic, el pa humà que falta a milions de milions de persones. Vist així té sentit un congrés eucarístic. Cridar un Bob Dylan o un Celentano per fer un gran *show* gratuït per als joves, que hi van i no aprofundeixen gens sobre la fam al món, és una adaptació oportunista que s'ha d'evitar. No és per aquest camí que l'església serà contemporània dels homes d'avui. Adaptar-se significa escoltar els anhels de la gent i fer un discurs que puguin entendre.

—*Es a això que vostè es refereix quan defensa una església que no hagi de demanar permís a Roma?*

—Sí. És la consciència que el cristià ha de ser adult i no infantil. A l'església institucional, li costa d'acceptar un laic adult que pensi la seva fe. Moltes vegades el laic és

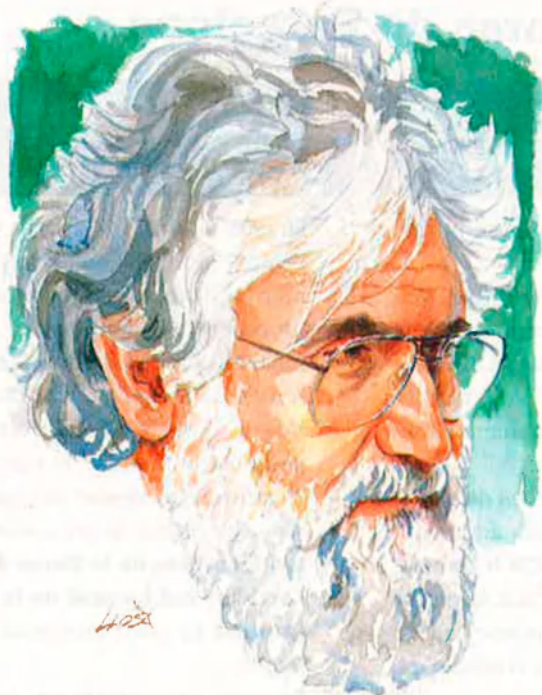
professor d'universitat o un professional competent, i l'església l'infantiliza, no li reconeix la seva capacitat de pensar. Li fa escoltar el capellà i empassar-se la lliçó oficial, i no es creu que el laic adult sigui capaç de pensar la fe i d'ajudar l'església a fer-la més contemporània. En aquest aspecte l'església no és democràtica, és autoritària i excloent.

—*Aquestes dues visions de l'església catòlica que planteja poden desembocar algun dia en un cisma?*

—Si el cisma ve, el faran els conservadors, ells sempre han creat tots els cismes. Als progressistes, no ens interessen els cismes, perquè un cisma significa debilitar l'església. És el fonamentalisme, el conservadorisme, que crea cismes.

—*Tornant al papa. L'any que ve té previst de visitar Cuba. Què significarà aquest encontre?*

—Serà molt important, tant per al papa com per a Cuba. Per al papa perquè descobrirà a Cuba, un país

—**La divisió en el catolicisme entre els seguidors de l'oficialisme que representa el papa Joan Pau II i els que segueixen la teologia de l'alliberament no representa un cisma de fet?**

—**El que hi ha és un conflicte de models d'església. Però precisament allò de bo que es dona en l'església catòlica és que té uns límits flexibles, és a dir, que tant hi cap el bisbe Pere Casaldàliga, un català profètic, com un bisbe reaccionari espanyol.**

Pau VI és 'un sistema de perversitat'.

—*Aquests dies ha fet alguna conferència sobre les relacions entre l'església i el poder. Els lligams de l'Opus Dei amb l'església no en foren el paradigma més clar?*

—Sí, jo crec que l'Opus Dei és el paradigma de l'incest que l'església ha tingut amb el poder de dominació. És una relació incestuosa i lamento que hagin aconseguit la beatificació de qui ha projectat això, que és Escrivà de Balaguer. El cristianisme s'ha d'allunyar d'aquesta visió. Lamento també que el Vaticà utilitzi el poder econòmic i de maneig que té l'Opus Dei per fortificar un projecte imperial d'organització, centralitzant-ho tot a Roma i des d'allí decidir els camins de les esglésies continentals, dels Estats Units, d'Àfrica, d'Àsia. Això no em sembla evangèlic ni just. És un matrimoni incestuós del poder religiós amb el poder dominant que exclou i victimitza milions de persones.

del tercer món, allò que no troba enlloc de Llatinoamèrica. No hi trobarà nens de carrer, ni *favelas*, ni vells abandonats demanant caritat, i això farà que el Papa es demani a quin país i a quin continent és. D'una altra banda, també serà bo per a Cuba, perquè la visita hi fortificarà l'església, que hi és molt dèbil. És important que el socialisme es reconciliï amb la religió, car pot ser molt propícia a una visió més fraterna, i això es troba a faltar a Cuba.

—*Encara es pot conciliar la fe catòlica amb el socialisme?*

—Hi ha una connaturalitat entre tots dos. El socialisme planteja l'aspecte social com a centre, no l'individual, i també la fe cristiana prioritza la comunitat. De fet es compagina molt millor el cristianisme amb el socialisme que no pas amb el capitalisme. El capitalisme viu en una tensió permanent, perquè exaspera quelcom de pecaminós, que és l'apropiació privada dels beneficis del desenvolupament, i representa la inflació del 'jo' sense sensibilitat envers l'altre. Com deia

